

Засновник журналу:
Тернопільський інститут
агропромислового виробництва
УААЩТІ АПВ УААН)

Головний редактор:
Олійник В.М., д.с.н., професор
Заслужений працівник сільського
господарства, директор ТІ АПВ УААН

Заступник головного редактора:
Стельмашук А.М., д.е.н., професор

Відповідальний секретар:
Сасенко М.Г. к.е.н., доцент,
заступник директора з наукової
роботи ТІ АПВ УААН

Редакційна колегія:

I. Економічні науки:

Баланюк І.Ф., д.е.н., проф.
Берегівський П.С., д.е.н., проф.
Гуцайлюк З.В., д.е.н., проф.
Доманчук Д.П., д.е.н., проф.
Дудар Т.Г., д.е.н., проф., член-кор.
УААН
Дусановський С.Л., д.е.н., проф.
Калінчик М.В., д.е.н., ст.н.с.
Лайко П.О. д.е.н., проф.
Малік М.Й., д.е.н., проф., член-кор.
УААН
Олексюк О.С., д.е.н., проф.
Хомин П.Я., д.е.н., проф.

II. Сільськогосподарські науки:

Гевко Р.Б., д.т.н., проф.
Башенко Г.В., д.с.-г.н., акад.УААН
Дроник Г.В., д.б.н., член-кор. УААН
Заришняк А.С., д.с.-г.н., проф.
Івашенко О.О., д.с.-г.н., проф.
Ермантраут Е.Р. д.с.-г.н., проф.
Кваша В.І., д.с.-г.н., проф.
Петриненко В.Ф., д.с.-г.н., проф.
Півторак Я.І., д.с.-г.н., проф.
Ратич І.Б., д.с.-г.н., проф.
Саблук В.Т., д.с.-г.н., проф.
Седіло Г.М., д.с.-г.н.
Щербатий З.Є., д.с.-г.н., проф.

Наукові редактори:

Бялковська Г.Д., к.е.н., ст.н.с.
Пархоμεць М.К., д.е.н., проф.
Палюх М.С., к.е.н., доцент
Пуцентейло П.Р., к.е.н., доцент
Савчук О.І., к.с.-г.н., ст.н.с.
Цуп В.І., к.с.-г.н., ст.н.с.
Шлійко А.В. к.с.-г.н., доцент
Яшук Т.С., к.с.-г.н., ст.н.с.

ІННОВАЦІЙНА ЕКОНОМІКА

ПК

Всеукраїнський науково-виробничий журнал

Г'ДВ СІП

Зміст

I. Стратегія інноваційного розвитку аграрної економіки

Іртищева І. О., Інноваційні процеси в агропродовольчій сфері
Причорноморського регіону
Сем'ячук П.М., Теоретичне обґрунтування переваг
інноваційноорієнтованого розвитку.....
Усанова О.В., Моделі стратегічного планування інновацій.....

ШІдприємництво і менеджмент

Вербицька І. Л., Особливості управління ризиком на підприємствах ...
Григач Н.С., Особливості та економічна ефективність розвитку
сільського зеленого туризму на Закарпатті.....
Давиденко Н.М. Управління прибутковістю акціонерного товариства
Жовковська Т.Т. Методичні підходи до вибору варіантів розвитку
підприємств пива безалкогольної галузі.....
Меґедин Н.Р., Організація розвитку сільськогосподарських
підприємств як економічна категорія.....
Олійник О. Р., Організаційно-економічні засади формування
соціально-орієнтованого ринку цукру.....
Тапавири М.П. Вплив підприємницької діяльності на розвиток
сільських територій.....

III. Конкурентоздатність ПРОДУКЦІЇ І ПІДПРИЄМСТВ

Голомша Н.Є., Сутність та ієрархія категорії
«конкурентоспроможність».....
Федорюк М.Д., Ковач У.Ф., Дубель А.В., Височанська Л.Й.
Економічна ефективність розвитку тваринництва та кормо
виробництва в гірській зоні Закарпаття.....
Янковський В.Т., Оцінка якості овочевої продукції.....
Шалигіна І.В.,Бескорса О.А., Шляхи удосконалення цінової політики
підприємства з яскраво вираженою сезонністю виробництва.....

IV. Економічна діагностика підприємства

Бабич М.М., Методичні підходи до визначення економічної оцінки
землі як засобу виробництва, як об'єкта власності та як товару.....
Богац А.Г., Організація і методика обліку логістичних витрат.....
Бедзай О.В., Напрямки оцінки ефективності корпоративного
управління.....
Василик О.Б., Сторож Я.Б., Прогнозування власного капіталу та
ефективності його використання.....
Ващенко Л.С.оцінка методичного забезпечення аналізу
фінансового стану підприємств.....
Герчанівська С.В. Аналіз функціонування галузей соціальної
інфраструктури сільської місцевості Тернопільської області
Голяш І.Д., Будник Л.А., Організація кадрового аудиту в системі
управління трудовими ресурсами підприємства
Івашків Т.С., Галак І.М., Оцінка конкурентоспроможності
зернозбиральних комбайнів.....
Каблак М.І., Завдання та принципи організації системи економічного
моніторингу на підприємстві
Котикова О./Методологічні підходи до визначення рейтингу
стійкості сільськогосподарського землекористування регіонів
України.....
Марцишевська Ю.Л., ефективність функціонування агроформувань
Хмельницької області.....
Мельник Н.Б., Диверсифікація виробництва в контексті облікової
політики суб'єкта господарювання.....
Рупа Ольга, Щодо інформаційної функції бухгалтерського обліку...
Сагайдак Р.А., Аудиторська оцінка облікової політики суб'єкта
господарювання.....
Стельмашук А.М., Діагностичне забезпечення антикризового
управління підприємством.....

ВІДПОВІДАЄ
ОРИГІНАЛУ
ВЧЕНИЙ СЕКРЕТАР
Н.В. ПОЇРИВАШ

Т Л П

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ РЕЙТИНГУ СТІЙКОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Анотація. В статті проаналізовано існуючі методики визначення інтегрального показу для порівняння стійкості землекористування областей, районів та сільських територій Укр та запропоновано власний підхід щодо визначення рейтингу стійкості сільськогосподара землекористування регіонів України, проведено відповідні розрахунки.

Annotation. In the article the existent methods of determination of integral index are analyze, comparison of firmness of land-tenure of regions, districts, and rural territories of Ukraine and approach is offered in relation to determination of rating of firmness of agricultural land-tenu regions of Ukraine, the proper calculations are conducted.

Ключові слова: стійкий розвиток, землекористування, методика, методологія, підхс критерії, формули.

Keywords: steady development, land-tenure, method, methodology, approaches, criteria, form

Постановка проблеми. Сьогодні у світі розроблено й використовується в практш діяльності близько 3 тисяч екологічних показників та індикаторів, причому більше 2/3 із ни частковими екологічними показниками. Існування настільки значної кількості екологі¹ параметрів потребує їх відповідної класифікації для більш цілеспрямованого й ефектив: використання показників та індикаторів при виявленні й вирішенні певного кола екологія завдань.

Є декілька підходів до побудови системи індикаторів оцінки стійкості розвиткуЯ Найзручнішим способом, з точки зору аналітиків для прийняття рішень, є визначення один інтегрального показника, проте у методологічному відношенні розробити такий показник до складно.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основного метою розробки інтегралы показника для порівняння стійкості землекористування областей, районів та сільських теритсов України є забезпечення можливості ранжирування цих районів в порядку зменшення їх сукушн потенціал¹ і визначення таким чином «депресивних» для надання їм державної допомоги.

Можна виділити декілька підходів до оцінювання сільських територій.

Так, для оцінювання рівня розвитку сільських територій можна використати форм запропоновану професором В.К. Савчуком [1]:

$$m \quad \{$$

СИ

де I; - узагальнений показник розвитку i-ої сільської території; f; - фактичний обсяг - часткового показника; ш; - нормативний обсяг j-го часткового показника; су - коефіп - пріоритетності j-го часткового показника (визначається на основі експертних оцінок).

Враховуючи відсутність нормативів по деяких показниках розвитку сільських територог фактичний обсяг j-го часткового показника можна також порівнювати із середніми значенняч цього показника по регіону чи в цілому по країні.

У мережі Інтернет на сайті «Інвестуйте в Україну» [2] наведений рейтинг розвитку рай< України. Як інтегральна оцінка розвитку районів там пропонується стандартизація усіх показний на основі варіаційного розмаху. Для стимуляторів (факторів, що позитивно впливають на ріве< розвитку районів) можна застосовувати таку формулу:

$$\hat{I}_i = \frac{X_i - X_{\min}}{X_{\max} - X_{\min}} \cdot \text{шп} \quad (2)$$

а відповідно для дестимуляторів - наступну формулу:

(3)

де X_{ij} - значення j-го показника в i-му районі; $X_{i\max}$ - X_{iE} різниця між максимальним і мінімальним значеннями i-го показника (варіаційний розмах).

Звідси інтегральний показник визначають як середнє арифметичне значення:

$$G = \frac{\sum_{i=1}^m X_i}{m} \tag{4}$$

де m - кількість показників.

Аналогічну методику оцінювання розвитку сільських районів використовує Міністерство економіки України. Але поряд із формулами (2), (3) та (4) для ранжирування районів ним і усовується також формула:

$$V_{ML} = \frac{\sum_{i=1}^m X_i}{m} \tag{5}$$

Недержавний аналітичний центр «Інститут реформ» пропонує для оцінювання рівня розвитку районів України подібну до описаних вище, але дещо складнішу методику [3]. ачення рейтингу проводиться у такій послідовності:

1. Розрахунок стандартизованих значень (балів) кожного з показників по районах за такими формулами.

Визначення відхилень для позитивних факторів:

Визначення відхилень для негативних факторів (дестимуляторів):

$$Z_{ij} = \frac{X_{ij} - X_{i\text{ср}}}{Y_j} \tag{7}$$

де X_{ij} - значення j-го показника в i-му районі; $X_{i\text{ср}}$ - середнє значення j-го показника; Z_{ij} - відхилення показника від середнього значення.

На основі цього:

$$Z_i = \min_j Z_{ij} \tag{8}$$

де \min_j (\max_j) Z_{ij} - мінімальне (максимальне) значення відхилення; Y_j - стандартизоване значення (бал) показника X_{ij} .

2. Розрахунок інтегрального рейтингового бала району здійснюється як середньозважене стандартизованих значень:

$$R_j = \sum_{i=1}^n f_j Z_{ij} \tag{9}$$

де R_j - загальний рейтинг j-го району; f_j - вага j-го показника, при цьому $f_j \in [0;1]$, вагові коефіцієнти кожного показника визначають на основі опитування експертів.

Професор М.І. Карлін у монографії «Проблеми і шляхи розвитку депресивної регіону» пропонує іншу методику оцінювання рівня розвитку сільських районів [4]. Для визначення рівня розвитку (чи депресивності) району початковий набір показників X_{ij} диференціюється залежно від впливу кожного з них на цей рівень (позитивний вплив мають показники-стимулятори, і навпаки - негативно впливають на рівень розвитку району негативно). Потім будується - розвитку - ідеальна точка P^0 з координатами Z_{i0} , $Z_{i0} = \max_j Z_{ij}$; Z_{i0} - максимальне значення для факторів, зростання яких підвищує ступінь депресивності (тобто найгірше значення розвитку), Z_{i0} - мінімальне значення для факторів, зростання яких знижує депресивність.

Відстань між окремими точками-одинацями та точкою P^0 позначається U_j і розраховується за формулою:

$$U_j = \sum_{i=1}^n (Z_{ij} - Z_{i0})^2 \tag{10}$$

Одержані величини використовують для розрахунку показника депресивності:

(11)

$$I_{-} \tag{12}$$

(13)

$$V^w M \tag{14}$$

де w - кількість сільських районів.

Подібну до запропонованої В.К. Савчуком, з певними змінами методикою пропонує [5]. Автор пропонує порівнювати не з середніми по Україні показника» максимальними досягненнями лідерів. Оскільки, на його думку, краще рівнятися на лідер:: «середняків»: а по-друге, одержані коефіцієнти мають чіткіший і доступніший економічні Адже кожний такий коефіцієнт - це не просто «сухі цифри» - це фактично досягнутий рівень чи іншого показника певного району порівняно з лідером. Чим вищий такий коефіцієнт він легко може бути трансформований у відсотки), тим ближче до ідеалу (до 100%). А.В. Л також зменшив кількість найголовніших критеріїв оцінювання сільських районів і на цій г запропонував вилучити з формули В.К. Савчука коефіцієнт зважування значущості : критеріїв. В результаті формула оцінювання розвитку сільських територій має вигляд:

$$I_j = \frac{f_j}{\max f_j} \tag{15}$$

де I_j - узагальнений показник розвитку i -ої сільської території; f_j - фактичний обсяг часткового показника (критерію) по i -ій сільській території; $\max f_j$ - максимальний обсяг часткового показника по всіх i -тих сільських територіях.

Таким чином серед показників кожного j -го стовпчика f_j за одиницю приймемо найбільші по величині $\max f_j$ і визначаються коефіцієнти I_j , що є відношеннями всіх показників кожного j -го стовпчика f_j до найбільшого по величині, тобто до $\max f_j$. При цьому обчислюючи суми коефіцієнтів I_j :

$$I_j = \sum_{i=1}^n k_{ij} (k_{ij} = f_{ij}/f_j; f_i = 1, k_{ij} \geq 1) \tag{16}$$

Очевидно, найкращим районом буде варіант із найбільшим значенням I_j . Можна обчислити суми відхилень показників кожного j -го стовпчика найбільших по величині, тобто $\sum_{i=1}^n (k_{ij} - 1)$, де $\sum_{i=1}^n k_{ij} = 1 - k_{ij}$ (17)

У найкращого району значення $\sum_{i=1}^n (k_{ij} - 1)$ буде найменшим.

Ще можна розрахувати стандартне відхилення показників кожного j -го стовпчика найбільших по величині, тобто:

$$\sigma_j = \sqrt{\frac{1}{n} \sum_{i=1}^n (k_{ij} - 1)^2} \tag{18}$$

найменше значення σ_j матиме найкращий за рівнем розвитку сільських територій район **Постановка завдання.** Критичне осмислення, узагальнення та розробка методології з визначення рейтингу стійкості сільськогосподарського землекористування регіонів України, **Виклад основного матеріалу дослідження.** Щодо вибору й обґрунтування методу розрахунку інтегральних показників розвитку сільських територій, то вважаємо всі наведені формули прийнятними, проте такими, що мають окремі недоліки.

Методика, запропонована на сайті «Інвестуйте в Україну» та прийнята на озброєння Міністерством економіки України (формули 2-5), характеризує частковий показник певного району як відхилення від найгіршого показника по всіх районах, тобто орієнтир, на нашу думку, не той: все-таки бажано орієнтуватися на краши> того, цей показник розраховують як відношення відхилення (від найгіршого) до розмаху v_j якщо чисельник цього дробу має хоч якийсь економічний зміст, то знаменник -

ям

аго економічного навантаження. Позитивним у даній методиці є те, що можна зривувати показники, неоднорідні за ефектом (позитивні або негативні) збільшення гвого значення.

Методика, що пропонується Недержавним аналітичним центром «Інститут реформ», ґрунтується від попередньої складності розрахунків і порівнянням не з найгіршими показниками ; пі, а з середніми значеннями. Решта недоліків та переваг ті ж самі.

Методика розрахунку показника депресивності професора Мі. Карліна має ті самі переваги аліки, що перераховані в попередніх методиках, але крім того вона ще складніша для хунків.

За методикою, запропонована В.К. Савчуком, порівняння проводяться за середніми ннямй по Україні, що краще робити все ж таки за кращими показниками; крім того, хунки ус?діаднені визначенням коефіцієнтом пріоритетності часткового показника, який чається на основі експертних оцінок. До речі, усі ці недоліки виправлено в методиці А.В. :го. Тому, найбільш прийнятною, на нашу думку, є методика розрахунку інтегрального нка, запропонована А.В. Лісовим, лише дещо вдосконалена з урахуванням мети та об'єкта лкнення.

)тже, для адекватного оцінювання стійкості розвитку сільськогосподарського :ривування для порівняння районів та сільських територій, ранжирування цих районів в ; зменшення їх сукупного потенціалу- і визначення таким чином «депресивних» районів для і їм державної допомоги необхідно:

обґрунтувати критерії оцінювання (вони мають бути інформаційно доступні, прості для аків, їх має бути небагато, але вони повинні якомога повніше описувати розвиток : лютування районів та сільських територій):

розробити таку методику розрахунку інтегральних показників, щоб впорядкування за : методами суттєво не впливало на місце в рейтингу. Крім цього вона має бути достатньо і зрозумілою, а часткові показники, одержані в процесі розрахунку інтегральних ів. повніші бути не просто відносними коефіцієнтами, а все ж таки мати економічне

; часткових критеріїв, на нашу думку, має включати такі показники: бал бонітету ґрунту гл оцінка одного гектара сільгоспугідь: частка ріллі в площі сільгоспугідь; лісистість обсяг виробництва продукції сільського господарства в розрахунку на 100 га "ль: землевіддача; обсяги скидання забруднених вод у поверхневі водойми; викиди оечовин в атмосферне повітря; утворення промислових токсичних відходів; обсяг' продукції сільського господарства в розрахунку на одну особу; міжрегіональна ...елення; природний приріст населення у сільській місцевості; середньомісячна робітна плата: забезпеченість населення житлом, нуючи попередні зауваження, формула оцінювання стійкості розвитку - • дарського землекористування регіонів мати вигляд:

$$I_i = \frac{1}{n} \sum_{j=1}^n i_{ij} \quad (19)$$

1 - інтегральний індекс оцінювання стійкості розвитку сільськогосподарського зання сільських територій (районів, регіонів); n - кількість показників (часткових

РАХУНОК ЧАСТКОВИХ КРИТЕРІЇВ (ІНДЕКСІВ) ЗДІЙСНЮЄТЬСЯ ЗА ФОРМУЛАМИ:

-их критеріїв, кількісне зростання яких позитивно впливає на рівень розвитку

$$\max_i f_j$$

кількісне зростання яких негативно впливає на рівень розвитку регіону:

$$i_{ij} = \frac{m_j}{f_j} \quad (21)$$

в) для j-их ознак, кількісне зростання яких позитивно впливає на рівень розвитку рег показник має віє мне значення:

$$\max. /,$$

$$f_{ij} \quad (22)$$

де: i_u - частковий індекс розвитку i-ої сільської території (район)' за певний пег: значення i-ої часткового показника (критерію) по i-ій сільській території (району); p_j - максимальне значення j-го часткового показника по всіх i-тих сільських територіях (районах) q_j - мінімальне значення j-го часткового показника по всіх i-тих сільських територіях (район)

Ми провели відповідні розрахунки по регіонах України. За результатами розрахунків три місця у рейтинг' одержали відповідно Закарпатська, Волинська та Чернівецька област 1).

В Закарпатській області найвищі часткові індекси по п'яти з тринадцяти індикаторах, ріллі в площі сільгоспугідь, лісистості території, коефіцієнту природного приросту насег» обсягу виробництва продукції сільського господарства в розрахунку на 100 га та землевк Волинській області по десяти часткових показниках їх значення перевищило 0,6; у Чернівеї по дев'яти показниках.

Рис. 1. Рейтинг регіонів України за оцінкою стійкості розвитку сільськогосподарськ: землекористування

Останні три місця в рейтингу посіли Донецька, Запорізька та Луганська області. Оса причина таких низьких показників, загальна для всіх цих областей, - високі обсяги викиді скидів забруднюючих речовин. Крім цього, в Запорізькій області низький рівень землевіддач. | Луганській - найнижчі обсяги виробництва продукції сільського господарства в розрахунку на га та одну особу. В цілому розрив між найвищим та найнижчим узагальненим показником о: стійкості розвитку сільськогосподарського землекористування склав 0,29335 (в 1,8 рази).

Висновки з даного дослідження. Запропонована методологія розроблена для визна рейтинту стійкості сільськогосподарського землекористування регіонів України і включа найбільш вагомих часткових критеріїв. За проведеними розрахунками для вирішення проб: сфері сільськогосподарського землекористування державі слід особливу увагу слід приліг-слаборозвинутиім регіонам, де складна екологічна ситуація (АР Крим, Дніпропетров.:

- Івак[^]-Фракківська та Луганська області), знижені продуктивність (АР Крим. Запорізька.
- Херсонська області; та культура землеробства (Дніпропетровська, Херсонська та області . вповільнено приріст населення (Київська. Полтавська. Сумська. Черкаська та зблaстO та надмірними є міграційні процеси (Закарпатська. Кіровоградська.

Використана література

звучук З. К. Теорія і практика оцінки ефективності інвестицій в Україні • В. К. Савчук • / 2003.

•-ТЛН: розвитку районів України [Електронний ресурс] it Сайт "Інвестуйте в Україну". - кі . туп, до сайту : Уіоујјо.. - .

-~гетіаійний рейтинг [Електронний ресурс]. - К.: Недержавний аналітичний центр Режим :

•: • J!:-L.~j})±.ч\$*e_.....Нй;:ійШіУ„.b;l

юіп;:: розвитку депресивного регіону (на прикладі областей ПІ ж : району):

•: аїнкі С І І.

Економіка АПК. - • 2006. - Ш. С. 123-130.

ч

iiiIA

: хцобо майбутнього роу-а •:

.....o

• at principal reasons of present "сягі

:nav of enterprise structures and ino • .

слова. Приватні підприємства, державні піощ ги мата, кооперативи, фермерські /А подарські това.

човна **проблеми**. Підприємницька діяльність пов'язана з проблемою ефективності. У знаходяться обмеженість ресурсів, бажання економити, бажання отримувати великий •солема ефективності - це завжди проблема вибору (у нашому випадку - вибір форми уктури). Р

іутгевий вплив на рішення соціальних та економічних задач.

їм показником господарської діяльності підприємницької структури, який економічну ефективність є прибуток. Кожна підприємницька структура установлює окористанню прибутку га У розмір, згідно їх ьників та фінансується діяльність підприємницької структури.

таннгх досліджень і публікацій. Проблемами розвитку підприємницьких стр\ ктур - лааійно-правових форм займається значна частина учених-економістів: В.Г. " * Гайдуцький. Д.П. Доманчук, С.Л. Дусановський. В,Я. Месель-Веселяк. ПЛ рчишин та ін. Але. незважаючи на це. цілий ряд проблем, поіз'язаних з розан;ко ..омських підприємств, залишається недостатньо дослідженим на регіонально';;

-:т/ **завдання**. Проаналізувати сучасний стан ефективності функціонуванкт .: :ьких підприємств. Розглянути основні проблеми!, які постали перед сіль.. •. даному етапі його розвитку'.